

УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

DELIVERY OF THE HOLDING REGULATORY INNOVATION IN UKRAINE

У статті розглянуто основні підходи щодо державного регулювання інноваційної діяльності в Україні. Наведено результати SWOT-аналізу державної інноваційної політики в Україні. Визначено сильні, слабкі сторони державної інноваційної політики, яка реалізується в Україні, а також можливості та існуючі загрози. Узагальнено основні стратегічні заходи щодо удосконалення державного регулювання інноваційної діяльності. Установлено, що основним змістом ефективної державної політики розвитку інноваційного потенціалу має стати координація злагодженої роботи всіх ланок господарського механізму, налаштованого на продукування конкурентоспроможної високотехнологічної інноваційної продукції.

Ключові слова: державне регулювання, інновації, інноваційна діяльність, державне регулювання інноваційної діяльності, державна політика.

В статье рассмотрены основные подходы к государственному регулированию инновационной деятельности в Украине. Приведены результаты SWOT-анализа государственной инновационной политики в Украине. Определены сильные, слабые стороны государственной инновационной политики, которая реализуется в Украине, а также возможности и существующие угрозы. Обобщены основные стратегические меры по совершенствованию государственного регулирования инноваци-

онной деятельности. Установлено, что основным содержанием эффективной государственной политики развития инновационного потенциала должна стать координация слаженной работы всех звеньев хозяйственного механизма, настроенного на производство конкурентоспособной высокотехнологичной инновационной продукции.

Ключевые слова: государственное регулирование, инновации, инновационная деятельность, государственное регулирование инновационной деятельности, государственная политика.

There are main approaches to state regulation of innovation activity in Ukraine are considered in the article. There are results of SWOT-analysis of state innovation policy in Ukraine are presented. The strengths, weaknesses of the state innovation policy implemented in Ukraine, as well as opportunities and existing threats have been identified. The main strategic measures for improving state regulation of innovation activity are generalized. It has been established that the main content of an effective state policy for the development of innovation potential should be the coordination of coordinated work of all parts of the economic mechanism, geared towards the production of competitive high-tech innovative products.

Key words: state regulation, innovations, innovation activity, state regulation of innovation activity, state policy.

УДК 351.354:330

Бондарчук Н.В.

д. наук із держ. упр.,
професор кафедри обліку, аудиту та управління фінансово-економічною безпекою

Дніпровський державний аграрно-економічний університет

Постановка проблеми у загальному вигляді. Для вітчизняної економіки саме інновації та інноваційний розвиток є тією рушійною силою, яка спроможна забезпечити економічну незалежність України і подолання розриву з розвиненими державами за принципом «обганяти не доганяючи». Не йти шляхом, який інші вже пройшли, здобувши при цьому міцні позиції на світовому ринку, а йти, безсумнівно, у руслі світового розвитку, але своїм шляхом, вишукуючи і реалізуючи свої потенційні переваги, займаючи провідні позиції в тих сферах діяльності, де для цього є умови. Природно, що цим процесом необхідно цілеспрямовано й ефективно управляти, не покладаючись на дію тільки ринкових регуляторів. Однією з причин провалу багатьох інновацій є відсутність комерційної реалізації, оскільки під час розроблення потреби і запити споживачів не аналізувалися, а якщо і враховувалися, то лише крізь призму уявлень розробників.

Успішне формування механізмів інноваційного та науково-технологічного розвитку є наслідком політичних і соціальних умов, що

складаються в суспільстві. При цьому роль держави полягає не тільки у вирішенні виникаючих проблем, а й у формуванні ефективної науково-промислової політики, у правильному визначенні її пріоритетів, стратегії і механізмів втілення, які повинні бути сконцентровані на технологічному оновленні виробничого апарату, на прогресі знань і кваліфікації персоналу, на задоволенні потреб ринку в продукції високої науково-технічного рівня. Підтримка економіки України на траєкторії зростання настійно вимагає, щоб науково-промислова політика стала основою державної концепції довгострокового соціально-економічного розвитку країни.

Одним із ключових інститутів інноваційної економіки є держава. Вона не повинна прямо втручатися в інноваційні процеси. Але в її функції входить створення такого інституційного середовища, яке спроможне забезпечити належне фінансування організаційних структур, що генерують інновації, мінімізацію опортуністичної поведінки суб'єктів господарювання на стадії комерціалізації інновацій

та надання фінансової підтримки новаторам у галузях, що є стратегічно важливими для економічної безпеки та конкурентоспроможності національної економіки [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання державного регулювання інноваційної діяльності доволі часто піднімаються вченими різних галузей науки у літературних джерелах та наукових працях. Так, це питання висвітлювали такі видатні вітчизняні та зарубіжні вчені: А.І. Амоша, Ю.М. Бажал, Л.К. Безчасний, О.Д. Василик, В.М. Геєць, Е. Денісон, О.І. Дацій, М.І. Долішній, Д. Мартін, С.В. Мочерний, Р. Нельсон, М. Портер, М.А. Садиков, І.А. Федоренко, Л.І. Федулова, Й. Шумпетер, Е. Янг та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на проведені ґрунтовні дослідження щодо різних аспектів державного регулювання інноваційної діяльності, деякі питання залишаються ще не вирішеними. Так, можна зазначити, що нині спостерігається відсутність єдиної думки щодо визначення стратегічних напрямів державного регулювання інноваційної діяльності в Україні.

Метою статті є висвітлення сучасного стану державного регулювання інноваційної діяльності в Україні та обґрунтування заходів щодо його вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Інноваційність (як феномен соціально-економічного життя) має багато різноманітних проявів і є пов'язаною з різними факторами, регулятивними нюансами, стимулами економічного та неекономічного порядку. У сучасних умовах зростання взаємної залежності країн і загострення глобальної конкуренції інноваційність є запорукою прогресу, а також фактором формування та нарощування конкурентної сили, забезпечення добробуту населення. Інновації розрізняються між собою за кількісними та якісними параметрами, насамперед за відповідністю власному інформаційному змісту, який взагалі можна розглядати субстанцією інновацій (незалежно від зовнішньої форми). Наприклад, інноваціями можуть виступати як фундаментальні прориви, здобутки прикладної науки, так і створення примітивного приладу, який на певному технологічному етапі підвищує ефективність виробництва.

Інновації можуть мати принципово різні економічні та конкурентні наслідки. До того ж не кожна інновація є перспективною для певної країни за певних обставин у контексті глобальної конкурентної боротьби. Таким чином, можна говорити про різні рівні, різні «поверхи» інновацій, які, очевидно, виявля-

тимуться в подальшому (залежно від становлення суспільства інформаційного типу). Але вже сьогодні можна запропонувати найзагальніший поділ інновацій на два типи:

1) базові, що пов'язані з фундаментальними проривами в науково-технічній сфері та що змінюють параметри конкурентної боротьби, істотно поліпшуючи якість виробничого процесу у сферах діяльності технологічних лідерів або навіть монополістів;

2) адаптивні, ситуативно-похідні, що підвищують ефективність господарювання, але вирішують локальні завдання в діяльності ринкових агентів і є типовими для них (як «техногенні» й такі, що сприяють конкурентній успішності на різних рівнях).

Тому змінюється і зміст власне державного регулювання економіки, що відбувається за рахунок істотного впливу інституціональних механізмів. Сучасний підхід у системі державного регулювання інноваційною діяльністю в країні має бути заснований на пріоритеті товаровиробників у регіонах під час розроблення стратегій розвитку, орієнтації на конкурентні переваги і зацікавленості регіональними виробничими системами.

Під державним регулюванням інноваційної діяльності слід розуміти певний вплив на інноваційні процеси й об'єкти органами державної влади та місцевого самоврядування з метою надання інноваційної діяльності в країні організованого характеру, впорядкованості дій суб'єктів підприємництва з урахуванням дотримання законів, а також інтересів органів влади, підприємництва та суспільства в цілому.

Державне регулювання інноваційної діяльності може включати в себе різні методи, засоби та інструменти впливу. Усі методи державного регулювання інноваційної діяльності можна поділити на прямі й непрямі. Державне регулювання інноваційної діяльності в непрямому форматі полягає у створенні в державі органами влади вигідних умов для безпосередніх інвесторів за умов фінансування НДДКР та інновацій.

До прямих методів державного регулювання інноваційної діяльності належать такі: бюджетне фінансування НДДКР, контроль закупівель зарубіжних технологій і техніки, страхування комерційного ризику інноваційної діяльності, розвиток інноваційної інфраструктури тощо. [5].

Процес інноваційного розвитку необхідно розглядати з позицій конкретного суб'єкта господарської діяльності, тобто з позицій конкретного підприємства, що здійснює господарську діяльність (виробничо-збутову діяль-

ність) у взаємодії з постачальниками вихідної сировини і матеріалів, конкурентами, торговими і збутовими посередниками, споживачами тощо у конкретних економічних, політичних, екологічних, правових та інших умовах.

У цьому контексті рушійною силою інноваційної діяльності є конкуренція, яка змушує підприємства вибирати більш досконалі способи розвитку, що гарантують їм вигідну позицію на ринку, її утримання і розширення. Кожен суб'єкт господарювання визначає стратегію розвитку, погодившись, по-перше, із загальними для всіх правилами поведінки, що встановлюються законодавцем, по-друге, з власними інтересами, цілями і можливостями і, по-третє, з тими позиціями на ринку, які надає конкурентна боротьба.

Дотримання інноваційного шляху розвитку економіки вимагає створення системи взаємодії всіх учасників науково-інноваційної діяльності та механізмів її функціонування, адекватних поставленим цілям. Головною ланкою цієї системи є держава, основними завданнями якої є:

- визначення науково-технічних та технологічних пріоритетів в умовах обмеженості ресурсів;
- розроблення інноваційної та науково-технічної політики, яка відображає взаємні інтереси науки, промисловості, інвесторів;
- безпосередньо бюджетне фінансування так званих «базисних інновацій», тобто проведення великомасштабних досліджень і розробок, доведення результатів до практичного застосування в промисловості;
- створення умов для ефективного функціонування інноваційного ринку.

Фінансування наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності є одним із ключових питань державної інноваційної політики. Для кожної країни ці витрати складають вагомий частину бюджету. Проте секрет наукових успіхів полягає не лише у фінансуванні. Велике значення має ефективна, цілеспрямована й безперервна науково-технологічна політика, яка реалізується в державі.

Згідно з чинним законодавством, інноваційний розвиток в Україні забезпечується за рахунок фінансування з різних джерел. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» установлює, що одним з основних важелів здійснення державної політики у сфері наукової та науково-технічної діяльності є бюджетне фінансування. Держава має забезпечувати бюджетне фінансування наукової та науково-технічної діяльності (крім видатків на оборону) у розмірі не менше ніж 1,7% ВВП України (стаття 48) [3].

Бюджетне фінансування залишається одним із головних фінансових інструментів науково-технічної політики економічно розвинених країн, основною формою прямої державної підтримки науково-технологічного розвитку.

Загальні видатки державного бюджету України у 2016 р. спрямовані на фінансування наукової сфери за 44 бюджетними програмами 23 головним розпорядникам бюджетних коштів. У межах цих бюджетних програм було: заплановано 5 608,45 млн. грн., зокрема 3 924,55 млн. грн. або 70% за рахунок загального фонду державного бюджету; 1 683,90 млн. грн. або 30% за рахунок спеціального фонду державного бюджету; профінансовано – 5 287,75 млн. грн., із них із загального фонду – 3 898,21 млн. грн. (73,7% від профінансованого обсягу), із спеціального – 1 389,54 млн. грн. (26,3%) [1].

Бюджетне фінансування наукових досліджень здійснюється шляхом базового та програмно-цільового фінансування.

Базове фінансування надається для забезпечення:

- 1) фундаментальних наукових досліджень;
- 2) найважливіших для держави напрямів досліджень, зокрема в інтересах національної безпеки та оборони;
- 3) розвитку інфраструктури наукової й науково-технічної діяльності;
- 4) збереження наукових об'єктів, що становлять національне надбання;
- 5) підготовки наукових кадрів.

Обсяги фінансування загальнодержавних (національних) науково-технічних програм щорічно визначаються Верховною Радою України під час ухвалення Закону України про Державний бюджет України.

Із метою визначення сучасного стану державного регулювання інноваційної діяльності проведемо SWOT-аналіз державної інноваційної політики України (табл. 1).

Проведений аналіз дозволив дійти висновку, що на цьому шляху розвитку слід визначитися з пріоритетними секторами економіки, розвиток та стимулювання яких суттєво дозволить підвищити конкурентоздатність держави; виявити перешкоди всередині системи, що заважають розвитку інновацій і нових технологій.

Тому з метою удосконалення державного регулювання інноваційної діяльності слід вжити таких заходів:

- покращити взаємодію між інфраструктурою інноваційної діяльності та економічними факторами, сприяти формуванню відповідного середовища для розвитку інновацій;

Матриця SWOT-аналізу державної інноваційної політики України

<p>Сильні сторони:</p> <ul style="list-style-type: none"> - достатня кількість доступних природних ресурсів; - розроблена в достатньому обсязі законодавча база; - розвиток інфраструктури інноваційної діяльності; - високий рівень розвитку інформаційно-комунікаційних технологій; - наявність великої кількості спільних дослідних проектів із зарубіжними вченими. 	<p>Слабкі сторони:</p> <ul style="list-style-type: none"> - монополізація національного і регіональних ринків у сировинному секторі економіки; - недостатнє фінансування наукової інноваційної діяльності та інноваційної інфраструктури за рахунок бюджетних коштів; - недостатньо опрацьована політика трансферу знань і технологій; - невелика питома вага малих інноваційних підприємств; - слабка інноваційна активність існуючих суб'єктів підприємництва; - кризовий стан академічної, вузівської та прикладної науки; - недостатній попит на інноваційну продукцію всередині країни; - низький рівень інноваційної культури, відсутність результативного досвіду і підприємництва у сфері нових технологій.
<p>Можливості:</p> <ul style="list-style-type: none"> - формування сприятливого клімату для розвитку інновацій; - підвищення інноваційної активності не лише в частині розроблення, а й у впровадженні та освоєнні нових технологій; - створення спільних дослідних проектів із зарубіжними вченими; - формування мережевих структур інноваційних підприємств і кластерів у перспективних галузях економіки; - розвиток технологічних можливостей вітчизняних підприємницьких структур у стратегічній перспективі; - фінансування фундаментальних і прикладних досліджень у достатньому обсязі. 	<p>Загрози:</p> <ul style="list-style-type: none"> - технологічне відставання низки пріоритетних видів економічної діяльності для економіки країни; - зниження рівня наукового та інноваційного потенціалу країни; - скорочення бюджетного і приватного фінансування НДДКР; - збільшення потоку технологій, патентів та ліцензій, які закуповуються за кордоном; - зниження стимулів для розвитку підприємництва у сфері нових технологій.

- підвищити інноваційну активність не тільки в частині розроблення, а й у впровадженні та освоєнні нових технологій;

- створювати спільні дослідні проекти разом із зарубіжними вченими;

- формувати мережеву структуру інноваційних компаній і кластери в перспективних галузях економіки;

- розвивати технологічні можливості вітчизняних підприємницьких структур у стратегічній перспективі;

- ефективно фінансувати фундаментальні й прикладні дослідження.

Висновки. Отже, нині в Україні присутні майже всі ланки господарського механізму, здатного продукувати конкурентоспроможну продукцію. Проблема ж полягає в площині організації ефективної взаємодії, зважаючи на потрібний державі результат. Основним змістом ефективної державної політики розвитку інноваційного потенціалу має стати координація злагодженої роботи всіх ланок господарського механізму, налаштованого

на продукування конкурентоспроможної високотехнологічної інноваційної продукції. Результатом цього має стати істотне прискорення економічного зростання країни та конкурентоспроможності її економіки.

Уважаємо, що сучасна ситуація в інноваційній сфері робить нагальним розроблення такої державної політики, яка б забезпечила розширене відтворення об'єктної бази інноваційної діяльності та незворотний вплив інновацій на прискорене економічне зростання країни. Тому головним завданням є консолідація зусиль законодавців, урядових, наукових, бізнесових кіл суспільства на оптимальному комплексному вирішенні методологічних, стратегічних і тактичних проблем формування національної інноваційної системи, на виробленні стратегії інноваційного розвитку України в умовах глобалізаційних викликів, що дає змогу відкрити перспективи для впровадження інноваційної моделі розвитку країни, забезпечити її конкурентоспроможність.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аналітична довідка «Стан розвитку науки і техніки, результати наукової і науково-технічної діяльності за 2016 рік. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nauka/informatsiyno-analitychni/na-sajt-mon-ad-kmu-11.07.17.pdf>
2. Буряк Я.В. Державне регулювання інноваційної діяльності в Україні. Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту. 2015. № 13. С. 61–66.
3. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» № 848-VIII від 26.11.2015 // Сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/848-19>
4. Інноваційна Україна 2020 : національна доповідь / за заг. ред. В.М. Гейця та ін.; НАН України. Київ, 2015. 336 с.
5. Скиба М.В. Теоретичні аспекти державного регулювання інноваційної діяльності: мутність, мета та засоби. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2017. Вип. 15. Ч. 2. С. 121–124.
6. Федулова Л.І. Інноваційна економіка: підручник. Київ: Либідь, 2006. 480 с.
7. Шевчук С.В. Державне регулювання як важливий фактор активізації інноваційних процесів в Україні. Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. 2011. № 1. С. 632–642